

מתן

על הפסח

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

איוב - ד-ה

בפרק ג' איוב מבקש את נפשו למות. משאלתו מערערת את סדרי העולם המקובלים ודבריו מעמידים אתגר של ממש לרעיו. אליפז הוא בכיר הרעים והזקן שביניהם. דבריו הם הארוכים ביותר ומבוססים על ניסיון הדורות ועל התגלות שהוא עצמו חווה. הוא מתמודד עם בקשתו המרכזית של איוב למות ועם דרך התמודדותו של איוב עם הסבל שנחת עליו ומציע לאיוב להכיר בעיקרון הגלום בפסוק "הֲנֵה אֲנֹכִי אֶנְוֶשׁ יוֹכְחֶנּוּ אֶלֹהִים וּמוֹסֵר שְׂדֵי אֵל תִּמְאָס" (ה, יז).

אליפז משתמש בדבריו בגוף שלישי ובאמירות הנושאות אופי כללי וגורף, דוגמת "כִּי אָדָם לְעַמֵּל יוֹלֵד וּבְנֵי רָשָׁף יִגְבְּיֵהוּ עוֹף" (ה, ז). הוא אינו מסתפק בפנייה אל בר הפלוגתא הישיר - איוב, אלא מנסה להציג תפיסת עולם עקרונית. הוויכוח העקרוני הופך את הספר מסיפור של מצוקה פרטית למסמך העוסק בשאלות דתיות ופילוסופיות עקרוניות. הניסיון לנסח תפיסת עולם כללית החורגת מגורלו המיוחד של פרט זה או אחר, הוא אחד ממאפייניה של ספרות החכמה, והדבר בולט במיוחד בספרי משלי וקהלת. עם זאת, הפנייה לאיוב והרמיזות לגבי גורלו האישי מדגישות את הפן האישי ומעוררות בלב הקורא אמפטיה כלפי הסובל. היחידה מורכבת משלושה חלקים מרכזיים. חלקה הראשון כולל דברי פתיחה ועידוד (ד, א-ז), בחלקה השני מוצגת תפיסת עולמו של אליפז (ד, ח-ה, ז), ובחלקה השלישי מוצגות לאיוב שורה של הנחיות הנובעות מתפיסת עולמו של אליפז (ה, ח-כו). מבנה המענה מופיע בתרשים המצורף.

חלק א': דברי פתיחה וציוד (ד, א-ז)

1. בדברי אליפז מתגלה אמפטיה לסובל "הֲנֵסָה דָבָר אֵלַיךָ תִּלְאַה" (ד, ב), והתנצלות על עצם הכניסה לוויכוח "וְנִצָּר בְּמִלִּין מִי יוֹקֵל" (ד, ב). עיינו בפסוקים ד, ו-ז ועמדו על הביקורת הסמויה הטמונה בדבריו.

2. פסוק ז מסיים את חלק א' בשאלה רטורית שמשמעה הברור הוא - אין נקיים אובדים וישרים אינם נכחדים. כיצד רוצה אליפז לעודד את איוב בדבריו אלה?

חלק ב': תפיסת העולם של אליפז (ד, ח - ה, ז)

3. בחלק זה מסתמך אליפז על ניסיונו האישי "ראיתי" (ד, ח) ומעלה שתי טענות עיקריות שבסיסן הטענה שיש 'כללי משחק' ברורים ועל איוב לקבלם. מהן שתי הטענות? מדוע דווקא דימוי הרשע לאריה משרת את המסר שרוצה אליפז להעביר בדבריו?

4. בפסוקים יב-טז בפרק ד מתוארת התגלות שאליפז חווה. עיינו בתיאוריו של אליפז ובדקו במה שונה התגלות זו מהתגלויות אחרות במקרא? מהו המסר של ההתגלות? האם המסר ברור או עמום?

5. עיינו בפסוקים זי-כא בפרק ד שבהם מופיעה מסקנתו הכללית של אליפז. מהו עיקרה?

ניהול: ד"ר נאוה כהן • ריכוז: אילנה חדד

דפי הלימוד מבוססים על חוברת ללימוד ספר איוב בהוצאת אולפנת עופרה (2000).
כתיבה: חיה מיכאלי, ד"ר נאוה כהן, איריס הישראלי. יעוץ אקדמי: ד"ר ישראל רוזנסון

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים • טל': 02-5944555

מתן ומתן

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננערט
The Sadie Rennert Women's Institute for Torah Studies

6. עיינו בפסוקים א-ב בפרק ה מהן מסקנותיו של אליפז בנוגע לאיוב? מה יחסו של אליפז לכעס שהוביל את איוב לקלל את יומו?

7. בפסוקים ג-ז בפרק ה חוזר אליפז לעסוק ברשע. בהסתמכו על ניסיון חייו אליפז קובע כי סופו של הרשע הוא מפלה מוחלטת. הכתוב מדגיש גם את בניו של הרשע ואת סופם המה. השוו את הנאמר בפסוקים אלה לנאמר בפסוקים ח-יא בפרק ד מהו ההבדל המרכזי בין דברי אליפז שם לדבריו כאן. האם אליפז עדין מפגין אמפטיה כלפי איוב?

חלק ג': הנחיות לאיוב הנובצות מתפיסת צולמו של אליפז (ה, ח-טו)

8. לאחר שהציג אליפז את תפיסת עולמו לגבי היחס הנכון לסבל, וחיווה דעתו על הגורמים המביאים ייסורים, הוא מורה לאיוב כיצד לנהוג הלכה למעשה. מהן שתי הנחיות שנותן אליפז לאיוב? מה אליפז מבטיח לאיוב אם הוא יפעל על פי הנחיותיו?

9. עיינו בויקרא כו, יד-מא; דברים כח, יחזקאל יח והשוו את העונשים המופיעים במקורות הללו לעונשים שאליפז בוחר להזכיר. מדוע לדעתכם מזכיר אליפז את העונשים הללו דווקא?

הרחבה:

אנוש כחציר ימיו / נתן זך

אנוש כחציר ימיו.
ימיו כחציר.
ימיו אנוש כחציר
ימיו.
אל תירא.

אדם לעמל יולד
יולד לעמל.
אדם יולד לעמל
יולד.
אל תירא.

ובני רשף יגביהו עוף.
יגביהו בני רשף.
ובני רשף יגביהו עוף
יגביהו.
אל תירא.

השיר בנוי על סדרות של ביטויים מאיוב ותהילים, המובאים בשינוי קל המשנה במעט את משמעותם המקורית. השינוי קטן מאד ונדמה רק כמשחק לשון. השירה המסיימת כל בית 'אל תירא' עומדת בניגוד אירוני חריף למצבו של האדם, שהרי ה'הכנה'

לשורה זו מתארת מצבים קשים של חולשה. וכי כיצד אפשר לא לירוא אם זהו המצב? בהשוואת הבית השלישי לקודמיו מוצג הפער בין 'בני רשף' לאדם ומושגת תחושת חולשתו ואפסותו. דברי אליפז "כִּי אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף" (ה, ז) מנוצלים כאן לתיאור חולשתו המהותית של האדם.

ביאורי מילואים:

פירק ד

- (ב) "הַנְּסָה דָּבַר אֵלַיָּהּ תִּלְאַה" אם ינסה מישהו לדבר אליך האם תלאה? האם תוכל לשאת זאת?
וְעֶצֶר בְּמִלִּין מִי יוֹכֵל" איך לעצור את המילים מי יוכל?
(ג) "הִנֵּה יִסְרֶת רַבִּים" הטפת דברי מוסר.
(ז) "זָכַר נָא" שאלה רטורית שמשמעה: לא היה מעולם נקי שאבד.
"מִי הוּא נָקִי אֲבָד וְאִיפֹה יִשְׁרִים נִכְחָדוּ" ואין מקום שבו נכחדו ישרים.
(יט) "אֵף שִׁכְנֵי בְּתֵי הַמֶּר" גוף האדם. מדובר על בני אדם שנשמעתם שוכנת בגוף חומרי.
"אֲשֶׁר בְּעֶפֶר יִסּוּדָם יִדְכָּאוּם לְפָנַי עֵשׂ" יכניעום תולעי העש לאחר המוות.

פירק ה

- (ה) "אֲשֶׁר קָצִירוֹ רָעַב יֹאכֵל" של האוויל.
"וְאֵל מַצְנִים" סלים. הרעבים לוקחים מן האוכל ושמים בכליהם.
"יִקְחֶהוּ וְשָׂאָף צַמִּים" צמאים. הלוקחים לגימות גסות.
"חִילָם" פירותיהם, עסיס הפירות.
(ז) "כִּי אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף" רשף- מלאכים.
(כד) "וַיִּדְעַתְּ כִּי שְׁלוֹם אֶהְלֶךְ וּפְקַדְתָּ נֹנֶה" תבקר את ביתך לראות מה חסר בו. "וְלֹא תִחַטָּא" לא תחטיא, לא יחסר כלום.

"ויען אליפז התימני ויאמר..."

יחידה ג - פרקים ד-ה

פרק ד
חלק א

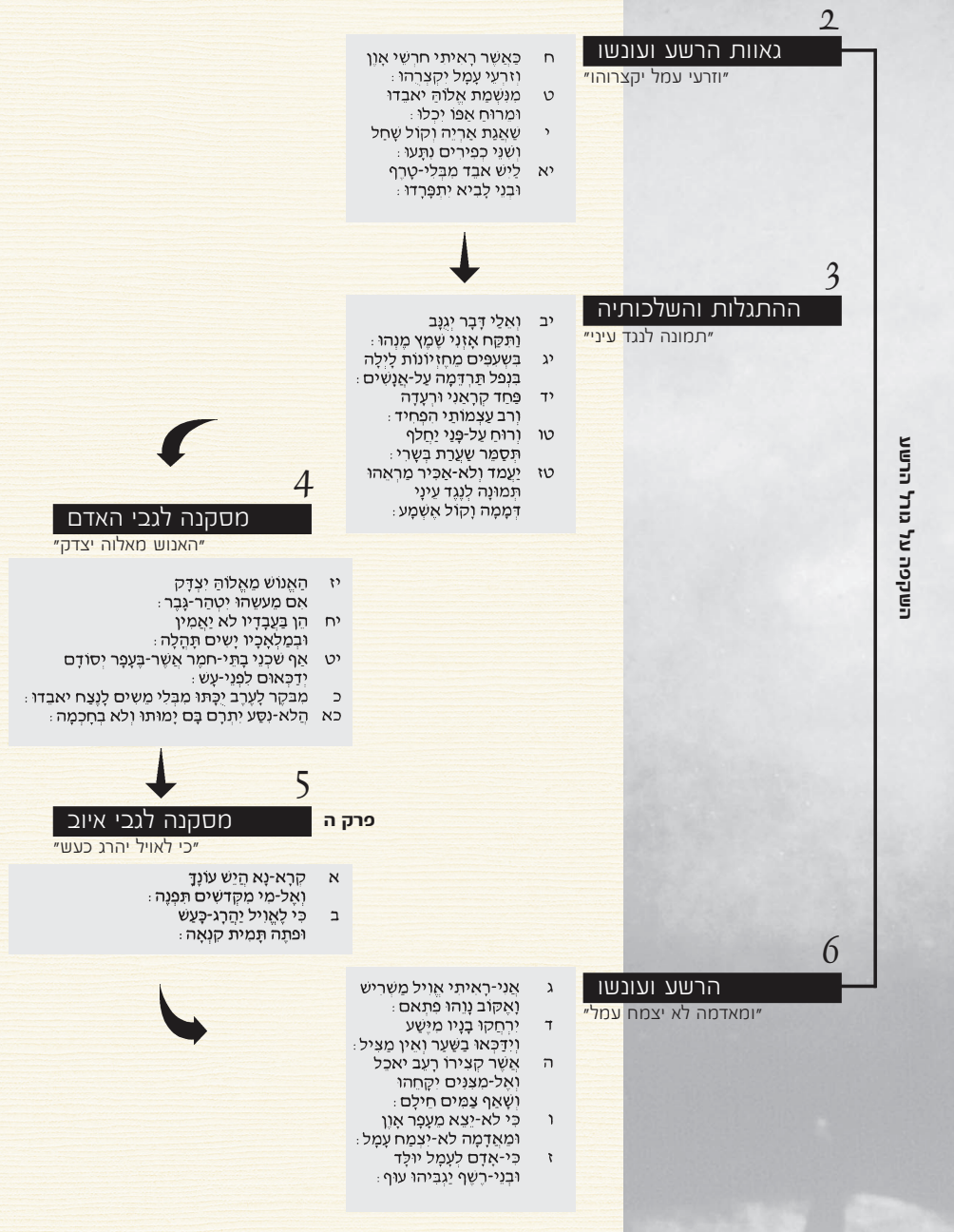
1

דברי כתיחה ועידוד

"זכר נא מי הוא נקי אבד"

א	אמפתיה
ב	ניען אליפז התימני ויאמר:
הנסה דבר אליך תלאה
ועצר במליון מי יוכל:
הנה ישרת רבים
וְיָדִים רַפּוֹת תַּחֲזֹק:
כּוֹשֵׁל וְקִימוֹן מְלִיץ
וּבְרִכִים כְּרַעוֹת תֹּאמֵץ:
ה
ג	תחילת הוויכוח
ד	הלא יראתך כסלתך
תקנותך ותם דרכיך:
זכר-נא מי הוא נקי אבד
ואיפה ישרים נכחדו:

חלק ב - תפיסת העולם של אליפז

חלק ג - הנחיות מעשיות הנובעות מתפיסת עולמו של אליפז

- ח אולם אני אדרש אל-אל
 ואל-אלקים אשים דברתי :
- ט עשה גדלות ואין חקר
 נפלאות עד-אין מספר :
- י הנתן מטר על-פני-ארץ
 ושלח מים על-פני חוצות :
- יא לשום שפלים למרום
 וקדרים שגבו ישע :
- יב מפר מחשבות ערומים
 ולא-תעשנה ידיהם תשיגה :
- יג לכד חכמים בערמם
 ונצת נפתלים נמהרה :
- יד יומם יפגשו-חשך
 וכלילה ימששו בצהרים :
- טו ישע מחרב מפייהם
 ומיד חזק אביון :
- טז ותהי לדל תקנה
 ועלתה קפצה פיה :

7

הנחיה ראשונה

"אני אדרש אל אל"

- יז הנה אשרי אנוש יוכיחנו אלוה
 ומוסר שדי אל-תמאס :
- יח כי הוא יכאיב ויחבש
 ימחץ ויגדו [וידיו] תרפיגה :
- יט בשש צרות יצילך
 ובשבע לא-יגע בך רע :
- כ ברעב פדך ממות
 ובמלחמה מידי חרב :
- כא בשוט לשון תחבא
 ולא-תירא משד כי יבוא :
- כב לשד ולכפן תשחק
 ומחית הארץ אל-תירא :
- כג כי עם-אבני השדה בריתך
 וחית השדה השלמה-לך :
- כד וידעת כי-שלום אהלך
 ופקדתך נון ולא תחטא :
- כה וידעת כי-רב זרעך
 וצאצאין כעשב הארץ :
- כו תבוא בכלח אלי-קבר
 כעלות גדיש בעתו :
- כז הנה-זאת חקרונה כן-היא
 שמענה ואתה דע-לך :

8

הנחיה שנייה

"ומוסר שדי אל תמאס"